

بگرفتاریها امثال این فقیر	بگرفتاریهای امثال این فقیر	284(288)
گرفتار نکردند	گرفتار نکردند	
تخمیر	تخمیر	
شاید که خلافی	شاید خلافی	292(296)
کجا روند گدایان از آستان کریم	کجا روند گدایان از آستان کریم	301(305)
مشغول گردانیده	مشغول گردانیده	305(309)
تا سوال و تا جواب آید دراز	تا سوال تا جواب آید دراز	

3(312)

3(313)

2(316)

هر سه

است.

5(319)

مصحح

7(331)

3(334)

3(384)

5(431)

3,445

مصحح

قلم انداخ

حد او بد دوست هم دین خورد / سه دنیا به سر حد می بدمرد

چون فقیری عاجزی درد دلی می گویدت [از حال خویش]

مصحح در حاشیه توضیح داده که [از حال خویش] وزن شعر را مختل کرده است. تصویر این نامه نشان می دهد که نامه نویس این سه کلمه را خط زده است. پس نبایستی مصحح این را جزو متن قرار می داد. همین مورد در نامه (446) 660 نیز دیده می شود.

نقد و بررسی / نامه های خواجه عین الله احرار و ...

گوش با درد دل.... گوش با دردِ دلی...

452(458) از... ایشان را معاش بگذرد.

مصحح در جای سه نقطه لفظی ننوشته و در حاشیه می‌نویسد که متن ناخواناست و کلمه «ممر» خوانده می‌شود. و همین صحیح است و باید به متن برده شود.

453(459) برای درک وصال تو عمر می‌طلبم

مصراع است که به صورت نثر چاپ شده است.

466(472) هر آینه وظیفه نیازمندان جز دعا و فاتحه نیست

مصحح این را به عنوان مصراع ثبت کرده است، در صورتی که عبارت به نثر است.

491(697) عفو و تجاوز بسیار مبارک است عفو و بخشایش...

538(544) عرضه داشت این فقر ... این فقیر

خاطر شریف [در] دربار ملازمت دارند.

مصحح در حاشیه می‌نویسد که کلمه داخل پرانتز یعنی [در] برای روشن کردن مطلب اضافه شده است و مترجم انگلیسی نیز این جمله را چنین ترجمه کرده است:

Your noble mind may continue to serve at court (*darbār*)

اضافه «در» بیجا است و عبارت «خاطر شریف در بار ملازمت دارند» واضح است.

«در بار» یعنی زیر فشار و ملالت.

فرجی بدل او رسد فرجی به دل او رسد

551(558) خواطر شریف خاطر شریف

552(559) خاطر شریف به احوال خاطر شریف ملتفت به احوال

565(571) بقدر الواسع بقدر الوسع

588(594) قر... العین قرّة العین

تعدادی از برگهای مجموعه مراسلات چاپ فاکسیمیله نشده است و از خواننده امکان مقابله همه نامه‌های چاپ حروفی را می‌گیرد. چه خوب بود که عکس تمام نامه‌ها که در این مجموعه قرار گرفته است، عرضه می‌شد.

۲. اشکالات املائی فارسی

الف). املائی که مصححان برگزیده‌اند به هیچ وجه استاندارد نیست. مثلاً تاء خیر (ص ۱۲۴)، متاعلم (ص ۱۳۱)، تاء‌اید (ص ۱۵۵)، متاهل (ص ۲۱۷)، جرعات (ص

۲۱۷)، ماء لوف (ص ۲۴۷) الماء مور (ص ۳۵۳)، ماء لوفه (ص ۳۶۲). که در تمام موارد همزه را باید بالای الف گذاشت. حیوه (ص ۱۳۸) را باید حیوة نوشت.
 ب) مصححان در نقل نامه‌ها از هیچ گونه اعراب و علائم وقف استفاده نکرده‌اند و عبارات را مسلسل (بدون ویرگول، نقطه) چاپ کرده‌اند که أخذ مطلب و مفهوم را دشوار ساخته است.

۳. اشتباهات تایی

شماره نامه	صورت چاپ شده	صورت صحیح
13	اشتغال ادوام	اشتغال و دوام
14	الطاف اعنایت	الطاف و عنایت
	دربراه	درباره
25(26)	چنینین	چنین
49(50)	چنینین	چنین
58(61,63)	درانده صحیفه	دارنده صحیفه
59(62)	چنینین	چنین
267(272)	بخاط	بخاطر
387(393)	نقل کرده‌اند	نقل کرده‌اند
441(447)	ملتف	ملتفت
451(457)	فرومانگی	فروماندگی
458(464)	دارندهاء رقعه	دارنده‌های رقعه
	مایحتاج	مایحتاج
	مکارم احلاق	مکارم اخلاق
461(467)	مقاصد دینی و نبیوی	مقاصد دینی و دنیوی
466(472)	نیکه دارد	نگه دارد
۳۴۰	495(501)	496(502)
538(544)	شمار	شما را
587(593)	نی گناهست	بی گناهست

در بخش نمایه‌های فارسی (ص ۴۴۹ - ۴۶۹) اشتباهات تایی در حد تأسف‌انگیز

فراوان است و معلوم نیست چرا مؤلفان کتاب از آنها چشم‌پوشی کرده‌اند؟ مهم‌ترین مورد اشتباه در این بخش کلمه «الله» است که در سرتاسر بخش نمایه‌ها به صورت «الله» درآمده است. مثلاً:

سعدالله، اقل عبدالله، الداعی سعد الله، عبیدالله...
اما اشتباهات دیگر نیز کم مقدار نیست، مثلاً:

صفحه	خطا	صواب
۴۴۹	فهرست نامهایی مؤلفان قعات (۲ بار)	فهرست نامهای مؤلفان رقعات
	فهرست اصطلاحات	فهرست اصطلاحات
۴۵۰	امیر شجاع‌الدین سیدبدر	امیر شجاع‌الدین...
۴۵۱	شمس‌الحق تبریزی	شمس‌الحق تبریزی
۴۵۲	خواجه عبدالواحد	خواجه عبدالواحد
۴۵۵	مولانا نظام‌الدین / مولانا نظام‌الین	مولانا نظام‌الدین
	فهرست اصطلاحات	فهرست اصطلاحات
ضمناً در این فهرست ترتیب الفبایی دقیق نیست مثلاً دال (ادب) را بر جیم (اجنبی) تقدیم داشته‌اند!!		
۴۵۷	مارت مآب	امارت مآب
۴۵۹	حامل رقه	حامل رقعہ
۴۶۰	حقوق دوستیو	حقوق دوستی و
	حیه حقیقی یعنی	حیوة حقیقی یعنی
۴۶۱	داد حواهان	داد خواهان
۴۶۸	بدخشا	بدخشان
۴۶۹	خانقله	خانقاه
	دارلاحسان هراه	دار الاحسان هراة

۴. اختلاف نظر با مؤلفان

۱. دکتر جو - آن گروس در مقاله‌های خود که در این مجموعه به عنوان مقدمه آمده است، مسموعات میر عبدالاول نیشابوری را biography یعنی زندگینامه خواجه احرار قلمداد کرده است (ص ۴۶، ۷۴). مسموعات چنان که از عنوانش پیداست شنیده‌های

میرعبدالاول است از زبان خواجه احرار، که در ادبیات عرفانی اسلامی به آن «ملفوظات» نیز گفته‌اند. در مسموعات میرعبدالاول هر چند اشارات متعدد به وقایع زندگانی خواجه احرار موجود است، اما این کتاب را نمی‌توان زندگینامه به معنی عرف آن گفت، زیرا هیچ تبویب موضوعی ندارد و من در مقدمه خود بر چاپ مسموعات در احوال و سخنان خواجه عییدالله احرار سخن‌های گفتنی را گفته‌ام.

۲. دکتر گروس نوشته است که خواجه علی تاشکندی مثل عبدالاول، مرید و داماد خواجه احرار بود (ص ۷۶). این خبر نه سند دارد و نه صحت. داماد دیگر خواجه احرار میر عبدالله بن تقی الدین محمد کرمانی بود (ر.ک: احوال و سخنان خواجه عییدالله احرار، ص ۶۸، ۷۱).

۳. نام سید تقی الدین محمد کرمانی با حرف نون سید تقی [Naqi] آمده است (ص ۸۴) که خطاست. خود خانم گروس در ص ۸۸ ضبط درست تقی الدین آورده است.

۴. چاپ جغرافیای حافظ‌ابرو قسمت ربع خراسان / هرات به نجیب مایل هروی منسوب شده است (ص ۷۴، پاورقی ۷۶). این کار پدر ایشان رضا مایل هروی است که معمولاً نام کوچک ایشان [رضا] چاپ نمی‌شد و در چاپ مذکور هم فقط مایل هروی ثبت شده است. ضمناً خانم گروس نام کتاب را «قسمت ربع خراسان و هرات» نوشته است که واو زائد است.

۵. خانم گروس نام پدر خواجه احرار را خواجه محمد نوشته است (ص ۱۴۶، حاشیه ۶۴). نام پدر خواجه احرار محمود است چنان که خود خانم گروس در جاهای دیگر کتاب نوشته است.

۶. در فهرست منابع (Bibliography) منبعی بدین صورت ضبط شده است «امیر نظام الدین علی شیر بن شرف خان ولی ممالک هندوستان نوشته» (ص ۴۳۰). ازین مأخذ من چیزی نفهمیده‌ام که منظور چه کتابی است؟

۷. چاپ نفحة الروح... به مایل هروی منسوب شده است (ص ۴۳۰) که البته منظور آن نجیب مایل هروی است. برای تمییز کارهای این پدر و پسر دانشمند باید نام کوچک آنان را نوشت.

۸. قندیّه و سمریّه هم در منابع اولیه (ص ۴۳۰) و هم در منابع ثانوی (ص ۴۳۲) آمده است که انساب بود فقط در یکی از فهرس منابع می‌آمد.

پی‌نوشتها

۱. روضات الجنات فی اوصاف مدینه هرات، با تصحیح و حواشی و تعلیقات محمد کاظم امام، دانشگاه تهران، ۱۳۳۸ ش، ص ۳۰۹ - ۳۱۰.
۲. به نقل از بزرگان فائن تألیف سید محسن سعیدزاده، قم، ۱۳۶۹ ش، ج ۱، ص ۵۲۸.
۳. خواجه احرار خود می‌گوید که خط من خط یاقوت [مستعصمی] نیست، خط شکسته است که مردم به تشویش می‌خوانند (احوال و سخنان خواجه عبدالله احرار، ص ۳۴). البته باید به خاطر داشت که مولانا خواجه علی تاشکندی نامه‌نویس خواجه احرار بود. خواجه احرار املاء می‌کرد و او می‌نوشت و معلوم نیست که رُقعاتی که اکنون با امضای «الفقیر عبیدالله» در مجموعه مراسلات دیده می‌شود به خط احرار است یا از قبل او به دستخط خواجه علی؟ (ر.ک: رشحات عین الحیات، تهران، ۱۳۵۶، ج ۲، ص ۶۳۳ - ۶۳۴).
۴. شعرا از بوستان سعدی است و در باب دوم دوبار تکرار شده است. در تصحیح محمدعلی فروغی «زروز فروماندگی یاد کن» ضبط شده، اما در اصل نامه مورد بحث «ز روی...» نوشته است.

<p>314 در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز</p>	<p>315 در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز</p>
<p>316 در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز</p>	<p>317 در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز در این روز که در این روز</p>

نمونه دستخط خواجه احرار برگرفته از نامه های او